

Januárius 1. Péntek. Danczka.

(*Sz. K. Á. naplója.*) „Uj esztendő napján vet-
tük fel ugyan itt Danczkán a városbeli német tem-
plomban hatan az Úr vacsoráját, Máriássy Ádám
uram, Ilosvay János, Ilosvay László, Kálnoki Mi-
hály, én, és Olasz uraimék reggel tíz óra tájban.“

Januárius 1. Péntek. Hága.

(*Rákóczinak Klement.*) Vévén ideérkezésemkor
fennséged rendeletét, hogy itt maradjak : annyival
inkább fogok akaratahoz alkalmazkodni, mivel a je-
len viszonyok gyengéd volta, változó egészsé-
gem és a pénz hiánya különben is gátoltak volna
utazásom folytatásában. Ehhez képest nem lévén
reményem jelenleg, élő szóval terjeszteni fennsé-
ged elébe mind azt, mi utolsó jelentésem óta tör-
tént, fennséged kegyes leszen, ezt szokott jóságá-
val fogadni. Az angol udvar szándékatai változ-

RÁKÓCZI FERENCZ.

ván, mióta a bristoli püspök azt tanácslá nekem, hogy a királynénak új emlékiratot nyujsak be, melynek tartalmát szerencsém volt fennségeddel közleni; észrevévén a miniszterek beszédéből, hogy más újabb nyilatkozatra nem igen tarthatok számot; fennséged rendelete, hogy távozzam, közbejövén, az ellenrendelet pedig nem érkezvén meg idején: sürgettem a miniszteriumot, adna egyenes választ utolsó emlékiratomra, és mondja meg fölöle valóságos nézeteit. Sürgetésemre az ide mellékelt*) választ nyertem, melyet az államtitkár adatott nekem, vévén igen udvariasan tőlem búcsút. Meglátogatván mylord Robinsont, elmondám neki a történeteket, s kérdést intéztem hozzá: ha fogja-e fennséged az egyetemes békekötésnek hasznát vehetni; s ő, Robinson, ígérkezik-e, fennséged ügyeit szívén viselni? Complimentumokkal felelt, mondván sajnálattal, hogy a jelen helyzet nem engedé neki, hasznosnak lennie, s hogy mindig szerencséjének fogja tartani, fennségednek szolgálatot tehetni, kivált a békeszerződésnél. A congressus helye szerinte olyas hely, hová érdekeinek óvására mindenki küldheti emberét; noha más részről meg van győződve, hogy a császáriak soha sem fogják elszenvedni, miszerint fennséged nevében valaki nyiltan részt vehessen a congressus-

*) Nem találtatott; de másunnan tudjuk, miszerint abban az állott, hogy ő brit felsége pártolni fogja a csár minden lépéseit Rákóczi helyreállítására.

ban — Ez volt angol negotiatióm vége. — Egyébiránt, mivel a whigek s a volt miniszterium tagjai világos szavakkal biztattak, hogy azon esetre, ha felülkerekednek, nekik nagyobb gondjok leszen az adott ígéretek végrehajtására; s mivel jelenleg forrásban van minden, a whigek felekezete pedig elég erős, hogy egynap a toryk helyébe léphessen: helyesnek láttam biztos és jóakaró kezekben*) hagyni mind emlékirataimat mind a vett nyilatkozatokat, hogy adandó alkalommal fennséged érdekében hasznukat lehessen venni.

Sokat hányatván a tengeren; csak nyolcz nappal Londonból elindulásom után érkeztem ide. Szándékom volt tovább indulni, de megértvén, mint már mondtam, fennséged ellenkező rendeleteit, mylord Straffordnak általadtam a hozzá intézett levelet, ama másiknak kivonatával együtt, mely az ígért öszlét iránt biztosítást foglal magában. Ily kényes dolgokat — válaszolá — nem kellene írásba foglalni. Chiffreben van írva, viszonzám; s mert zavarban látszott lenni, előmutatám neki az eredetit, melynek illető paragraphusában az is áll, hogy keressem fel herczeg Kurakiint.**.) Ön kénytelen lesz, mondá mylord Strafford, ezen levelet Kurakinnak előmutatni, ha őt meglátogatja. S most a lord meg-

*) Bonnetet érti, a porosz residenst.

**.) Kurakin Boris, a czár kamarása, ki 1729-ben halt meg Párisban; vagy fia Sándor, ki a XVIII-dik század harmadik tizedében orosz követ volt a franciaia udvarnál.

RÁKÓCZI FERENCZ.

nyugtatóására, az eredetit általadván neki, hogy tartsa meg, kéréim egyszersmind: nyilatkoznék ki őszintén, mint vélekszik fennséged ügyeiről. Remélem — válaszolá — a fejdelem át fogta látni, hogy számára nincs mit eszközölhetni a királyné mediatiója által, oly háladatlan lévén Károly, hogy itt levelet köröztet Anglia ellen, igaz, Eugen által tagadott leveleket. Ő fennsége tehát helyesen szándékozik, itt a békekötéskor felügyeltetni érdekeire; én iránta ezentúl is ugyanazon barátságot fogom tanusítani, melylyel ügyei iránt viseltettem eddiglen. Ezt december 28-kán mondá; azóta lehetetlen volt vele ismét találkoznom, mivel folytonos conferentiákat tart Eugen herczeggel s a többi miniszterekkel. Én egyébiránt nem vagyok oly helyzetben, hogy a Belga Rendekkel negotiálhassak, mert nincsen megbízó levelem hozzájuk és a Pensionariushoz*), nincsen utasításom. Én úgy vélekszem, hogy a jelen conjuncturák között, tőlök egyebet nem kívánhatni, mint 1) adott ígéretök beváltását, hogy fennségedet befoglalják a közbékébe; 2) rendeletet biztosaikhoz, hogy működjenek egyértelműleg azon hatalmasságok követeivel, melyek fennséged érdekeit pártfogolandják a congressuson; 3) a mediatiónak újból való felajánlását a császárnál, mint kit ők, a rendek, most annyira támogatnak, kinek tehát oka van őket kimélni, s alkalma most, magyar királylyá koronáztatásakor, mindent

*) Holland főállamminisztere.

1712. JANUÁRIUS.

megadni. Hogy magamat részeltethessem a béke-
értekezletben, megbízó levélre van szükségem,
vagy inkább felhatalmazásra, hogy fennséged né-
vében közbeszólhassak. Anglia, Holland és Porosz-
ország követei, igaz, ismernek, de Franciaorszá-
gái nem, nekem pedig majdnem lehetetlen levele-
zést nyitnom Brenner úrral; noha chiffreim vannak
vele; s nem lévén értesítve fennséged legujabb ké-
relmeiről, mindjárt az első kérdésekre nem le-
szek képes válaszolni. Fennséged remélteté velem,
hogy a szükségesekről értesített Brenner ott lesz
a francia biztosok mellett; de én nem tudom el-
képzelni, hogymint jöhessen ő Utrechtbe, mikor
még Fülep királytól s a bajor és kölni választó
fejedelemektől is megtagadták az útlevelet. Aztán,
hűségem kötelez, megmondanom őszintén, hogy
Brenner úr, kit a császáriak már régóta gyanúba
hoztak a szövetségeseknél, mint Francziország em-
berét, nem épen kedves személyiség leszen előttök,
lévén praelatus, és működvén oly ügyben, melyet
kivált a protestáns hatalmasságok vallási szem-
pontból pártfogolnak. Fennséged megítélheti ezek-
ből, hogy nekem nemcsak megbízó levélre az Egye-
sült Rendekhez és utasításra van szükségem, hanem
felhatalmazó levélre és utasításra egyszersmind,
hogy a congressus tagjaival alkudozásba ereszked-
hessem. Szólottam eziránt Biberstein udvari marsal
úrral, a porosz király biztosainak egyikével, midőn
Angliába ment innen; s ő teljes segédet ígért ne-
kem, feltéve, hogy uránál kieszközöljük az illető

RÁKÓCZI FERENCZ.

utasítást. Irtam is már eziránt Jablonski úrnak, de meg vagyok győződve, hogy levél fennségedtől Berlinbe írva e tárgyban, nagyobb eredménnyel fog birni. Bár mi jó szándékuk legyen a miniszter uraknak, belé unnak elvégre. Pénzre nincs szükség, de makacs kívánói a magyar bornak; ezt még egy nő is, kinek férje nagy befolyással fog birni a békeügyre, szabatosan adta értésemre. Fennséged érdekében kívánatos, négy antal bort rendelkezésemre küldeni; én meg vagyok győződve, hogy ennek nagyobb hasznát fogom venni, mint néhány ezer tallérnak. . . . Miután kénytelen voltam fennséged levelét eredetiben mylord Straffordnak kézbesíteni, nem mehettem herczeg Kurakin látogatására . . . Oltalmára szükségem lévén, fennséged méltóztatik számomra uj levelet iratni, ha úgy fog tetszeni . . . Én nem adhatnék szabatosabb fogalmat fennségednek aziránt, hogy mi történik Angliában, mintha az ide mellékelt levelet, a hírlapokkal együtt megküldöm. Több okom van hinni, hogy a hollandi minisztereknek nincsen nagy hajlamuk a békekötésre; ők, úgy mondják, a végre hogy a népet magokhoz hajlitsák, gróf Rechteren jelentésében oly dolgokat nyomtattak ki, melyeket a császár soha sem mondott neki. Az idő megfejt mindent. Adja Isten, hogy fennséged hasznát lassá a békekötésnek. Méltóztassék rólam kegyelmesen elhinni, hogy pontosan fogok rendeletheihez alkalmazkodni, de méltóztassék egyszersmind kegyesen megengedni, hogy elmondhassam

tartozó hűséggel és alázattal: miszerint a jelen angol miniszterium, ha ugyan jól ismerem, a békeműnél csak arra fog törekedni, hogy magát fenntarthassa, nem sokat törődven a külügyekkel, mert a nemzet szeszélye úgy kívánja. Franciaország igenis képes, fennségednek tényleges biztosítást adni, azt követelvén saját érdeke; mert a császár, ha kiegyezkedik fennségeddel, fennebb hangon fog szólni, mint jelenleg, s az angolok nem fogják őt vádolhatni a magyar háború miatt. Majd megmutatja a következők, ha fogja-e Franciaország, céljának elérése után, fennségedet oly erősen támogatni, mint igéri. — Nem szabad e levelemet berekesztenem anélkül hogy fennségednek tiszteletteljes és őszinte szivből az ég minden boldogságait és áldásait kívánám ez új év megnyitásával, kérvén Istent buzgóan, koronázza fennséged hősiek állandóságát dicsőséges, tisztességes békével.

Januárus 2. Szombat. Brezán.

(*Rákóczinak Bercsényi.*) „Ezen felujult esztendő minden részeit, hogy Isten engedje fölségednek szerencsésen érne s boldogabb állapottal éljen, szívesen kívánom; s vezessen Isten keserves bujdosó sorsunkból az ígéret földére, kedves hazánkban, fölséged nevének dicsőséges emlékezetire. Mert ugyanis látni való, Istennek csudálatos segedelme nélkül már, naturális folyása szerint az dolgoknak, már remélni sem tudunk mit; azért

RÁKÓCZI FERENCZ.

ubi humana deficiunt media, ad divina recurrendum, ut avertantur statim, qui dicunt nobis: euge, euge.

Vettem alázatosan 19-én költ méltóságos leveleit fölségednek. Igenis, már egész váloszom van ezelútti leveleibül fölségednek, oly annyira, hogy már darmo y muwitz*) az muszkárul, annyival inkább már az török háborújának megújulásával. Ebeczky nem érkezett ugyan még, de vettem leveleit, hogy indult az marienburgi palatinushoz; azzal jár, hihető; tudomjól, nem tanulhatok Ebeczkytül többet, mint irásibul fölségednek. Igenis nehéz, az muszka udvar compositióit kótára venni, mint az magyar tehénhús nótát, mert mindennek új coloraturája van; ha mégis mondhatnánk felőlök, mint az német kaplmajster az magyar hegedősrül: es hat kein Takt, es klingt gleichwohl gut. De bezzeg nem jól hangzik most, elhiszem, ismég az török háborúnak hire muszka uram fülében, melyet, úgy látom, bizonyosnak tartanak.

Úgy hallom historiáját, hogy az svecziai király öt rendbeli követjét az fővezér elfogta Konstantinápolytúl, s azalatt megüzente az királynak, csak elmenjen akár Magyarországon akár Muszkán által; opponálván magát az király, készebb megöletni magát. Kire nézve végső denunciatioval küldött két basát hozzá; azoknak az király eleikben üzent, mert megöli maga ökök; azért megtértek azok is; és így minden éléseket elfogta az vezér, sem in-

*) Hijáavalóság beszélni az stb.

gyen sem pénzen, már éhhel is vesztek az svekusok. Mégis valamely olasz embere, tolmácsa az királynak, belopódzott Stambulba; az templomban menetelekor szokás szerént tüzet lobbantott maga fejin, in signum acclamationis ad sultanum. Kapják, viszik olasz tolmács uramot eleiben az császárnak; elhül az császár belé, hogy az svecziai király nevével hallja szólani. Hiszem, úgymond, element már régen az király maga akaratja szerént. Ruminatis tandem rebus, az janesár agának igéri az császár az vezérséget, csak fogja meg (a vezírt.) Az is, noha egy factióban voltak, fidelissime megfogja; azután megtudván, hogy egy factióban volt az vezérrel, azt is letették; et sede vacante küldött az királyhoz az török császár humaniter, hogy lássa, nem akaratjából estek azok, az mik estenek; íme, nem csak letette, de azt teszi vezérének kit maga akar az király, ki is valamely Memhet passát nevezett; ezt nehéz meghinnyi, ha üzente is, hogy tegye csak azért. Ezek meglévén, s megtudván, Azoffot sem adták meg, declaráltatott az háború az muszkának. Ezeket in hanc formam hozta most azon ember, az ki titkon gyütt ki Benderbül, az ki az russiai palatinusnak is hozott választ insinuatiójára az békéllésnek. Mert én semmit sem irtam Tarlónak,*) hanem csak maga insinuálta sua via. Ilyen válasza gyütt: inter illas anxietates, ut desperatē

*) Gróf Taro, Szaniszló király hive, s a mult években Rákóczinak is diplomatiai ágense.

RÁKÓCZI FERENCZ.

fremens nihil audire rex voluit; mitigatis vero, per novos Turcarum favores rebus, admisit verba; de elsőben is kezdett fölséged felül és énfelőlem is kétekedni, hogy a czárnak faveálunk; de magyarázta Tarló régi okát, hogy domesticum interesse nostrum desiderat pacem. Agnovit et credidit rex, et declaravit, non obstante novo favore Turcarum, vult pacisci sub manu; várja is leveletem, Tarló per expressum felteszi; mert valamint azelűtt járt a törökkel, fél, úgy ne járjon ismét, nem bízik hozzájuk állhatatlanságáért az vezérségnek. Most nekem nem írt, mivel én nem irtam; és azt írta vala néki az ruski,*) hogy irok; azért három hétig várakoztatja ezen embért az király. Ma negyed napja, fölséges uram, hogy az érkezett; választ se tettem, nem teszek, míg nem fölséged levelét veszem, melyben javallja ezen dologba progrediálni. Megvallom, fölséges uram, delicata materia; de ha már az muszkátul nem, talám ezáltal az svekustul nyerhetnénk valamely jót; mert Augustusnak is úgy vehetjük hasznát, ha innen kiveti elméet; hiszem, az török háború tesz annyit Augustusnak, mint az békesség. Az universalis békesség, úgy látom, fölséges uram, fenékre viszen bennünket; háború kell nekünk, hogy annak az habja, ha nem engyűtt, másutt vészen ki az partra; máskint, az mennyire együgyűségem penetrálhatja, nem tudom, mit lehet reménleni az francziában is, midőn az angliai sybilla sem biz-

*) A russziai palatinust érti.

tatja fölségedet de inclusione pacis, hanem ad septemtrionem relegál; maga pedig az király, ki hatta Jakab fiát,*) az semmi. De ime olvasom az francia hirekben, igen resentálja az Bavarus, hogy nem jól fogja dolgát. Látom ugyanis mostani irásából fölségednek, maga is fölséged csak ad evitandum mendicitatem. Talis qualis reménség, elgondolom; talám valamit azt fódóz belé, csak azért, hogy az ígért pensiótul felszabadítsa magát. Az pedig nekünk csak leider Gottes. Tapásztalhatja most fölséged az nagy barátságát a prussiai királynak, diffidentiát keres abbul, hogy az czár mit ígér; nem hogy maga segítene, de bánja, ha más még speculative is. Reliqua, quae specie et genere conveniunt, ejusdem sunt conjugationis, még grammatikában feruláztak azért hogy megtanuljam; kinek bető szerint való magyarázatja az, hogy egy az eb a tazcival.

Megtérek azért előbbi argumentatiómra; ha másutt nem, talám az svekusnál reminiscentiam praeteritorum et meritum ad ulteriora obtinebimus bene volendo et agendo. Denique ha igazat kell írnom, jobban ítélhetem most mint azelőtt, legalább magamról, az mint mondta Bonak: capita condemnata exponunt se. Ez által legalább ha succedálna, nyernénk valamit, legalább kenyeret; ha nem succedál, quid derogat? Hiszem azt, Augustusnál is e projectum által fölséged most az török hír

*) Értsd: ki az angól practendens ügyét is elhagyta.

RÁKÓCZI FERENCZ.

között meritumot találna. Nihil derogat, hogy most Angliába küld Augustus; mert azt mondja az baraszlai német kalendarium: összeállott egymás ellen Jupiter és Saturnus, közbevették Mars uramot; lesz, úgymond, láttatja az békélésnek, de semmi sem lesz belőle, és annyira, hogy még esztendőre tudjuk meg, mit végzett Jupiter Saturnussal. És talám az lehet inkább most láthatatlan útja reménségünknek, hogy összekapnak, megszakadva meg' ott éri az viaskodásba őket az svekus; uram adjad, hogy békélve, és úgy osztán megosztja az vásárt: Lanno Romam. Rákócio Budam, Sveco Viennam etc. etc. Ha azért nem megvetendő némely álom, talám egy álomnak bevehetni czekek is; és úgy gondolnám, nem rosz volna, ha fölséged irna Golowkinnak, vagy magának is az czárnak; és venne fölséged okot azon, hogy értette fölséged az török most eredett ujabb declaratióját, s valamint megmondotta sokszor fölséged, úgy most is tapasztalják, nem lehet az svekussal való békesség nélkül megmenekednyi attul. És így fölséged, tudván már ezelütti intentióját az czárnak, akarván fölséged neki complaceálni, megirta nekem, hogy itt közel lévén, próbáljam, ha azon mediatióját fölségednek, kit a czár acceptált vala, az svecziai királynak is nem proponálhatnám-e, nem acceptáltathatnám-e, nem az czár, hanem, mint azelütt, fölséged nevével kezdve. Adják tudtára fölségednek magok consideratióit és quibus modis lehessen legalább armistitiumot kötni, kire ezelütt reá állott

vala az czár, hogy kigyühessen azzal az töröktül; hiszem, hoc facto könnyebb lesz, az törökkel complanálni; ha pedig hadakozni, az is könnyebb, mint kettővel; mert úgy más hírek lennének Saxoniában. Azt tudom, nem impediálja Pomeránia békéllesit az svekusnak, mert megunta az. törököt; azt mondják, jobban megutálta az muszkánál, és hogy mondta: inkább megbékéllik az muszkával, mintsem vagy utána járjon tovább az töröknek vagy Pomeraniába szenvedjen Saxót; nem bánja, legyen király*), de másutt. Én sem bánom sőt kívánom.

Im azért, fölséges uram, kívánom contestálnom alázatos kötelességemet, s remittálom egészen fölséged tetszésinek; s azért én nem is irok directe ezen dologban semmit most sem Golowkinnak sem másnak, hanem fölségedl méltóztassék írnya, s megérdemlene ezen dolog egy kurírt, kit, elhiszem Danczka körül lévén, Dolhoruki nem denegálna; nekem pedig parancsoljon fölséged, mitevő legyek.

Az feleségem fölséged köszöntését alázatosan veszi, s nagyon megörült az pénzinek, kit fölséged megküldeni vexel által méltóztatik; mert már bizony csak darabolni kezdette lajstromit bújában, ne is tudja mikor fogy el.

Nagy hire indult itten az transportum után valamely actiónak Pommeraniában; de mivel fölséged nem emlékezik mostani leveliben, nem hihetem hogy lett volna meg.

*) Auguszt, a száz.

RÁKÓCZI FERENCZ.

Januáriu 5. Kedd. Danczka

(*Sz. K. Á. naplója.*) „Délután két óraker volt felséges urunknál az kulmi palatinus, ki is ebédre invitálta más napra felséges urunkat.“

Januáriu 6. Vizkereszt. Szerda. Danczka.

(*Sz. K. Á. naplója.*) „Felséges urunk volt ugyan a kulmi palatinusnál ebéden, holott jelen volt az ország kincstartója feleségestül, az lengyel korona marschallusa feleségestül, az varmiai püspök, az kulmi innyaadó feleségestül és egyéb urak s asszonyok; holott kapuzáratkorig mulattak.“

Januáriu 6. Vizkereszt. Szerda. Danczka.

(*Rákóczinak Krucsai István.*) „... Az elmúlt postán vévén felséged kegyelmes parancsolatját az cambium iránt, nem távoztam mindeddig is innét, hogy valami hátramaradás ne lehessen; s az mai postán ujabban is veszem, hogy 15. praesentis kezemhez fog jutni; azért ha szinte kimegyek is az udvarhoz, de harmadnap alatt visszajövök. Méltóságos generális urnak pedig megküldöm holnap felséged levelét; magam is odaszándékoztam Vay urammal, de nem lehet innét távoznom.

Forgács Simon uram ő nagysága még itt vagon, úgy veszem eszemben, csak az cambium tartóztatta ő nagyságát s maga is divertálni akar

Brezánban . . . Azon cambium hamar esett tudtára Eszterházy uramnak ő nagyságának is, mert már ma vettem levelét, kiben felségedet áldja atyai gondviseléséért . . . Az felséges fejedelemasszony embere is nálam vagyon, ki által azt írta ő felsége, hogy teljességgel nincsen subsistentiára való költsége; holnap bocsátom vissza, hogy e jövő postán várván felséged parancsolatját, mindjárt fogom ő felségét tudósítani. De, felséges uram, az pratensio nagy, mert nem egy holnapra, hanem fél esztendőre kívánja ő felsége a provisiót, hogy magának több holnapokrul egyszersmind provideáltathatna; melyről semmit nem irok ő felségének; azt mindazonáltal megírom, hogy nincsen reménségem az borköcsönözéshez, melyről parancsolt ő felsége, hogy méltóságos fő generális uramot requiráljam . . . Az udvar állapotja, Vay uramat is cselédjével includálván, hetenként megyen ad fl. rh. 411 kr. 59., ha felséged az előbbi mód szerint parancsolja exsolváltatni az portiókat; ha pedig az mostani mód szerint, tehát abbul circiter 30 rh. forint fog decedálni hetenként. Minthogy Sinyavski uram, úgy az asszony is már két ízben nekem jelentették, hogy ha az felséges fejedelemasszony itt akarna telelni, inkább a várban legyen, hogysem az Kijovszki-palatiumban kívül, innét is irtam, hogy nem sokáig fognak itt mulatni, s magok is mondták.“

RÁKÓCZI FERENCZ.

Januárius 7. Csütörtök. Danczka

(Sz. K. Á. naplója.) „Felséges urunknál az barbarus követ volt tizenkét óraker délben.“

Januárius 7. Csütörtök. Páris.

(*Rákóczinak Vetés*). „A király követei utnak indultak elvégre, Mr d' Uxelles és Menager tegnap, Mr de Polignac ma. Torcy úr tegnap megbizott, jelenteném be, hogy ők oda vannak utasítva, miszerint Erdélyt fennséged számára ügyekezzenek megszerezni, ha lehetséges; s hogy ez utasításuk egyik fő ága. És minthogy nekem nem volt semmi előadni valóm a miniszternek, fennséged kívánalmi teljesen ismeretlenek lévén előttem: elégteltem, neki köszönetet mondani, s e szavakra: „ha lehetséges“ megjegyezni, hogy semmi sem lesz lehetetlen a király oltalmának és készsége hajlamának; s hogy fennséged ezeknek folytatását kéri tőle Biztosítsa ő fennségét — mondá Torcy úr — hogy a király mindent fog elkövetni, a mi hatalmában áll, miszerint Erdélyt neki megszerezhesse; de ő is ügyekezék ezen oltalomnak az angoloknál és hollandiaknál támaszt szerezni azáltal, hogy érdekeit velök felkaroltatni törekszik.

Itt annál nagyobb örömben uszik az egész világ, mivel már senki sem kétkezik a békéről. Csak én lankadok a nyomorban s nem tudásában a dolgoknak, melyek fennséged érdekeire befolyással

1712. JANUÁRIUS.

lehetnének. Ha fennséged kívánandja, kibontakozom belőle. Most vetnek koczkát szerencséjéről. E szavak : ,ha lehetséges' nekem gyanusak ...

Januáriu 8. Péntek. Danczka.

(Sz. K. Á. naplója) „Az olivai apátur volt feleséges urunknál, délelőtt tíz óra tájban.“

Januáriu 8. Péntek. Hága.

(Rákóczinak Klement.) , . . . Tegnapelőtt mylord Straffordhoz, menvén, hogy tudhassam, mint kellessék eljárnom a királyné azon rendeletének kieszközlésére, melyet fennséged óhajt neki, Straffordnak, kiadatni : abban állapodtunk meg, hogy bevárjuk a bristolli püspök megérkezését, ki talán általános utasítást hoz mindkettejüknek e tárgyban; ellenkező esetben gondom lesz emlékiratot küldeni Angliába. Beszélgetés közben alkalmam volt nézeteit tudakolni, mit kellessék fennségednek a jelen conjuncturák közt tennie, azaz : kiegyezkedni-e a császárral külön, vagy pedig bevárni erre nézve a congressust? Vonakodott magát kimagyarázni, mondván, hogy helyzetében ovatosnak kell lennie, s hogy fennségednek, mert béléátással bir, nincsen szüksége az ő tanácsára ; folytatván : miszerint ő maga biztosított engem a királyné nevében, hogy ő felségének gondja lesz az ügyre a közbékekötés alkalmával; de Magyarországon már meglévén köt-

BÁKÓCZI FERENCZ.

ve a béke, Angliának most kevesebb alkalma lesz hasznos szolgálatokat tennie fennségednek; s megjegyzevén végül: hogy nincsen szabatos tudomása fennséged követeléseiről. Mire válaszolám: hogy a westphaliai békekötésbe a császár örökös tartományai is foglaltattak be, noha kibékítve voltak; s hogy én értesülni fogok a követelésekről, mert Franciaország szavát adván, miszerint fennségedet támogatandja, a francia követekkel Brenner úr is eljő, remélem; hogy tehát, mivel ennyi hatalmasság fogja az ügyet pártfogolni, s mivel fennséged az ő barátságára fog támaszkodhatni, elégséges ok van jót remélni a congressustól. Látván hogy még mindig vonakodik nyilatkozni, fennségednek november 28-án kelt levelét felolvastam előtte. Válaszúl annyit mondott, hogy miután Franciaország segíteni akarja fennségedet, Brenner úrnak alkalma lesz fennséged érdekeiről gondoskodnia, mint katolikusnak; itt pedig gond lesz a protestans vallásra, melynek érdekei azon egyek a fennségedével; hogy, továbbá, fennséged itt számot tarthat több kitünő személy támogatására, magamnak pedig elégséges eszem lévén, ezt általérteni, semmi szükség, őt még tovább faggatnom; s hogy, végre, ő találkozni fog velem Utrechtben, de érintkezésünknek úgy kell történnie, miszerint ő ne váljék képtelenné, fennségednek hasznos szolgálatokat tenni. Biztosításomra, hogy jelentéseim chiffrekbe vannak foglalva, válaszul adá, hogy épen az nap szólván Eugén her-

1712. JANUÁRIUS.

czeggel chiffrekről, az a császár olyan tisztviselőit emlegette, kik mindent képesek dechiffrirozni; aztán, folytatá, neki Holland mindenik postahivatalában vannak emberei, kik felnyitják s meg' bepecsétlik a leveleket, a nélkül hogy ez észrevehető volna. Figyelmeztet tehát, hogy ily jelentes dolgokat még chiffrekben sem kell írni, s hogy irományaim még lakházamban sem biztosok, mert egy sereg kémmeleg vagyok környezve minden oldalról. Mind ebből ezt következtetem: hogy fennségedet a congressuson valószínűleg jól fogják támogatni; és hogy chiffrekre van szükségem, melyeket vagy fennséged méltóztatik nekem valamely embere által küldeni vagy én fogok összeállítani és biztos személy által kezéhez juttatni. Fennséged érdekében valónak itélem, továbbá, hogy a f. hó 1-én kelt jelentésemben említett utasítást és felhatalmazó levelet vegyem; hogy a porosz király és a hannoveri választó fejedelem hagyják meg követiknek az ügy támogatását, nagy befolyással fogván itt mindketten birni; hogy a franczia követeknek és herczeg Kurakinnak szóló levelekkel is látassam el; de legkivált utasításra van szükségem, mint kell magamat viselnem és mit kell inditványoznom az alkiváskor. Azt is kell ismételnem, hogy a tokaji bor ideküldését leglényegesb dolognak tartom fennséged szolgálatára nézve; mivel a mint inkább és inkább kezdem ezen urakat itt kiismerni, úgy látom, hogy öket a tokaji bor fogja lelkesíteni a magyar ügyért, mert, fájdalom, itt nincsen valóságos

RÁKÓCZI FERENCZ.

buzgalom szabadságért és vallásért. Mély tisztelettel veszem azon kegyelmességi tanúságtételeket, melyek fennséged többrendbeli leveleiben foglalvák, de kötelességem nyilvánítanom, hogy fennséged érdekében van, engem most oly állapotba helyezni, miszerint a pénz hiánya ne akadályozzon hasznos szolgálatot tennem. Megbizó levelem érkezéséig emlékiratot fogok benyújtani a jelen conjuncturákról, de tisztemben áll, fennségedet eleve figyelmeztetni, hogy az emberek itt igen ausztriaiak, és féltékenységgel viseltetnek Anglia iránt; hogy tehát nehéz lesz, ezen hatalmasság és Franciaország indítványait velök elfogadtatni; de ők mégis kénytelenek lesznek, emlékiratomra választ adni; s a fennségednek adott szó beváltására kötelezi őket a becsület. Néhány napja konferenciát tartottak Eugen herczeggel és Strafforddal. A herczeg kinyilatkoztatta, hogy császári ura kész a békekötésben részt venni, csak adjanak mind Franciaország mind a királyné és az Egyesült Rendek biztosítást, hogy nem az utolsó praeliminarek alapján indul meg a szerződés. A pensionarius kijelentette, hogy a rendeknek nincsen semmi ellenvetésök, de mylord Strafford úgy nyilatkozott, hogy a királyné ezt nem fogadhatja el; a herczeg s az angol miniszter közt váltott néhány élesebb szó után vége szakadt a tanácskozmánynak. Eugen ma reggel öt órakor indult el Angliába ugyanazon alkalommal, mely ő porosz felsége követét viszi oda.

A bristoli püspök e hó 1-én még nem kelt volt utra.⁶

Januáriuſ 9. Szombat. Brezán.

(*Rákóczinak Bercsényi*). „... Már megirtam alázatosan fölségednek, hogy mindent elhiszek az muszkárul, mert hozzáfér; s ugyan azaz oka, hogy néha keresek mentséget neki, mert néha szánni kell azért, az miért másra haragunni. De majd megfizet magának, mert csak bizonyosnak hiszik az török háborút, kirül sokat irtam az elmúlt postán alázatosan fölségednek és egyszersmind az svekus békellő szándéka iránt is, kiben az mint minap, most is irom, talám jó volna elindulni, ha nem az czárért, de az svekusért és fölséged maga böcsületi tekintetiért; az mely kedves lesz még a francziánál is. Augustusnak, irva nem, de szóval meg lehetne mondani, ez volna juxta projectum neki utja Magyarországra; ha nem bánta azelűtt, most sem bánja.“

Januáriuſ 10. Vasárnap. Danczka.

(*Sz. K. Á. naplója*). „Felséges urunk a kulmi püspöknél volt ebéden, a várason, holott jelen volt a kulmi palatinus feleségestül, az ország kincstartója feleségestül, Ribinszky generális, az kulmi innyadó feleségestül, és egyéb gavallérok, sztaroszták, sztarosztánék s dámák. Innen felséges urunkkal há-

RÁKÓCZI FERENCZ

rom óraker haza jöttünk; a többi sokáig tánczoltanak.“

Januárius 11. Hetfő. Danczka

(*Sz. K. Á. naplója*). „Ribinszki generális volt felséges urunknál délelőtt tíz óraker, ki is csak hamar elment.“

Januárius 12. Kedd. Danczka.

(*Sz. K. Á. naplója*). „Felséges urunk volt az meavi sztarosztánénál ebéden, holott az kulmi palatinusné és kulmi püspök és egyebek is voltak. Tíz óra tájban volt urunk sézán a vásásra hintót nézni az hintócsinálóhoz;” innen mentünk az porczenellaároshoz porczenella fínsákot venni.“

Januárius 13. Szerda. Danczka

(*Sz. K. Á. naplója*). „Felséges urunk volt az kulmi püspöknél ebéden, holott jelen volt az kulmi palatinusné, az meavi sztarosztá feleségestül és Osztal nevü generális.“

Januárius 14. Csütörtök. Páris.

(*Rákóczinak Brenner*). „... Vévén fennségednek 1711. december 26-án kelt levelét, ... haladék nélkül értesíttem Torey urat tartalmáról, ki azzal

1712. JANUÁRIUS.

igen megelégedettnek látszott, mondván, hogy felteszi, miszerint fennséged ez ügyben egészen a király nézetéhez fog alkalmazkodni; „semmit hire nélkül nem vigezván az ellenséggel.“ Mihelyest chiffreim meg fogtak érkezni, nem mulasztandom el, fennségedet bővebben értesíteni, mint ki hűséges engedelmességgel és háladattal tartozom azon jótéteményekért, melyekkel folytonosan méltóztatik viseltetni irántam. Ama háromezer livret mi illeti, melyek engem képessé tennének, magamat valamivel tisztességesebben mutatni be Versaillesban, jelentem, hogy ezen őszlet egyelőre megtagadtattól tőlem. Helissant úr azt mondá nekem, hogy miután ő ötvenezeret juttatott fennséged kezéhez, már nincs mit fizetnie . . . Torcy úr folytonosan mondja, méltóztassék neki megjelelni az őszletet, mely nekem van szánva, akkor majd meglátja, hogy mit tehet . . . Mindez véghetetlenül geníroz engem; rosszabb idő még soha sem járt ily dolgokra nézve. Esedezem, méltóztassék mind Torcynak mind Helissantnak írni, azaz mindkét utat megkísérleni. Ha az egyik nem vezet célhoz, talán sikerül a másikon. Én nem fogok vele visszaélni, s kezemhez csak azt veendem, mit nekem szán fennséged; de úgy vélekszem, hogy lehetetlen szerfelettovatosan lenni e tárgyban. Az idő múlik s az alkalmosságok elenyésznek.

Van szerencsém fennségednek boldog.uj évet kívánni, magasztos érdemeihez és dicső tetteihez méltó boldogságot.

RÁKÓCZI FERENCZ

A szertartás úgy kívánja, hogy Vetés úr engem bemutasson mr. de Torcynak; ezen miniszter már értesítve van iránta, s úgy látszik, helyesli az eljárást. Mondott Vetés úr biztosított, hogy ő kész fennségedhez visszamenni, ha előbb félveheti pénzt adósságainak fizetésére, s ha ott némi megkülönböztetéssel bánnak vele, a mi nem történt, midőn (1710-ben) Magyarországhban volt.

Januárius 15. Péntek. Hága.

(*Rákóczinak Klement.*) . . . Mivelhogy megbízó levelem későcskén érkezhetik meg, az idemelékelt emlékiratot készítettem, mely az Egyesült Belga Rendekhez a végett van intézve, hogy következőket fennséged érdekeinek a congressuson támogatására utasítsák. Közleni fogom, mielőtt benyujtom, mylord Strafforddal, elvégezvén egy úttal vele, mit kellessék Angliába irnom, hogy ő hasonló utasítást vegyen; s talán szükséges lesz mindenek előtt felkeresnem a bristoli püspököt, ki egyenesen Utrechtbe érkezett, s megtudnom tőle, vajjon nem hozott-e általános utasítást magával. Én úgy vélekszem, hogy Eugen herczeg jelenléte Angliában visszahelyezheti a whigeeket a kormányhoz, mert sok pénzt vitt oda magával, s mert bírja a nép hajlamát. A szabadság, melyet olykor veszek magamnak, hűséges érzelmeimet nyilvánítani, csak őszinte buzgalomból származik, mely arra is birt,

1712. JANUÁRIUS.

hogy angol levelezőre szert tegyek.*) Fennséged nálamnál jobban fogja megítélhetni, vajjon képes-e Franciaország a dolgok ilyenén állásában ígéreteit beváltani. Szivemből óhajtom; s a lehető legnagyobb szorgalommal fogom fennséged érdekeit előmozdítani, ha változó egészségem nem akadályoz e szándékban. Végre módot találtam a svéd követtség titoknoka által levelet juttatni Brenner úr kezéhez. De utasításainak nem fogom hasznát vehetni, mert a levelezés igen sok nehézséggel jár, s mert a békeszerződés, ha sikerül, valószínűleg meglesz kötve még május előtt. Szükséges tehát, hogy fennséged engem végleges kívánalmairól értesítsen, rövid és erélyes czikkelyekben, melyek a békeszerződésbe volnának iktatandók. Tudom egész bizonyossággal, hogy többrendbeli hatalmasságok küldtek már ilyes articulusekat biztosaiknak, mert

*) Mint már említetett, a porosz király londoni resideuse, Bonnet, volt a levelező. — A whigek — írta ez Klementnek — oly ügyesen működtek a felsőházban, hogy felirat készült, melyben a királyné kéretik, hagyná meg követeinek a congressushoz, miszerint szövetségeseinek (első sorban Holland és Ausztria) Hollandban lévő követéikkel a congressus megnyitása előtt tisztába jöjjenek a rendszabályok iránt, melyek köztök a legszorosabb egyességet eszközölnék, hogy külön mindenikök teljes kielégítést nyerhessen; mihez szükséges, hogy a szövetségesek közül egy se maradjon kivüle a békének, s hogy különösen a protestans örökösök (a hannoveri házé a Franciaországban tartózkodott Stuartok ellenére) biztosítsák Angliában.

RÁKÓCZI FERENCZ

erősen hiszik, hogy a békekötés gyorsan fog eszközöltetni. Miután Ráday úr nekem májusban Lengyelországból megírta nézeteit, mit kellessék a vallásért tenni, szerencsém van azokat másolatban megküldeni fennségednek, hogy rendeleteit vehessem . . . Itt híre szárnyall, hogy új mozgalmak keletkeztek Magyarországon; hogy néhány császári ezred megveretett gróf Beresényi által; s hogy mind ez Franciaország költségein történik, mit Vetés még nagyít, dicsekedvén több rendbeli leveleiben, hogy ő fennségednek több százezer tallért küld Franciaországból . . . A congressus megnyílása elnapoltatott nyolcz napra. Nekem itt kell időznöm, míg fennséged rendeleteit s új pénzküldeményt veszek, enélkül lehetetlen utnak indulnom, mint Langenthal úrhoz adott levelemben már említettem, kinek szabatos lajstromát fogom beküldeni minden kiadásaimnak tavali május óta, mikor t. i. korábbi költségeimről számot adtam.

(*Klement emlékirata*) ,Azon nemeslelkűségnek, melyet önök, magas és hatalmas urak, a magyar háború alatt, ő fennségének, Rákóczi fejedelemnek, az én kegyelmes uramnak s a szövetséges magyar rendeknek tanusítottanak, egyik fényes jele volt : a mediaciónnak ő felségével Nagybritannia királynéjával közösen felajánlása, hogy Magyarországon helyreálljon a béke. Magas és hatalmas uraságaitok elégségesen értesültek követeik jelentéséből, mily tisztelettel fogadtattak a részokról jött ajánla-

tok, s mily készség mutatkozott, minden eszközhöz nyulni, a békealkvás könnyítésére. De ő fensége nem kétli, miszerint ama különféle módok, melyek alkalmazásba vétettek, hogy mindezen alkudozások gyümölcs nélkül maradjanak, szintén uraságaitok tudomására jutottak. Böven és többrendbeli negotiatiók alkalmával fejtegettetett előttök 1708 óta a fejedelemnek, az én uramnak, hajlama a császári udvarral kiegyezkedni, olyannyira, hogy kész volt a közbenjáró hatalmasságok arbitriumától függészeni fel az ügy miképeni eldöntését. Arról is szabatosan értesítettek uraságaitok, hogy a bécsi miniszteriummal való szerződéstől nincs mit remélni; s hogy következőleg ő fensége kénytelen lesz elfogadni a töröknek segédajánlatát az elhagyatott nemzet megmentésére. Ezen értesítés s az ügy igazságos voltának tudalma alkalmul szolgáltak biztosítani ő fenségét, a nemzetet, s legvégleg a protestans rendek küldötteit, hogy uraságaitok befoglaltatják őket a közönséges békébe. A szatmári állítólagos béke, melyben a fejedelemnek nem volt része, s melyet gróf Károlyi irt vala alá, ki a mult évi aprilisban elvált a szövetségtől, oly szint adhat a dolognak, mintha ezen elnyomott ország zavarai elintéztettek volna. De nem akarom itt elősorolni az igazságtalanságokat és szabálytalanságokat, melyek az idecsatolt szerződés mindenik pontjához bőségesen oda jegyezvék: csak ő fenségének bizodalmas hitét jelentem ki, hogy magas és hatalmas uraságaitok és szövetségeseik, előítélet nél-

RÁKÓCZI FERENCZ.

kül lévén, felismerendik a méltó okokat, mik ő fenségét akadályozták elfogadni azon szerződést, mely akkor köttetett meg, midőn az e végre kiadott felhatalmazó levél már tizenhárom nappal korábban érvénytelenné vált ő császári felségének meghalálózása miatt; mi gondosan eltitkoltatott, hogy a szövetségesekkel aláírástassák az oklevelet, s hogy a hűségi esküt egy megholt fejedelemnek tétessék le velök. Egyébiránt, lehetett-e kívánni, hogy a fejedelem, ki az igazságért fogott fegyvert, magát lázadónak vallja, beléegyezvén, hogy a fegyverrel kezökben az ország közügyéért elhunytaknak özvegyeitől és árváitól jószágaik elkoboztassanak; és helyeslven a protestánsokon, ha mindjárt mást mutat is a külszin, elkövetett igazságtalanságot és elnyomást? S azon fejedelem, ki magát hittel kötelezte a rendeknek, hogy szabadságaikat megtartja és oltalmazza, helyeseknek és jogosaknak nyilváníthatta-e alávetése által mindazon igazságtalanságokat, melyek az ország világos törvénye ellen követtetnek el ott? Ezen okok, mondom, de főleg bizodalma a magas szövetséges hatalmasságok nemeslelkü ígéreteibe, s a hathatós oltalom, melyről ő czári felsége, a lengyel király és a lengyel köztársaság a fejedelmet biztosították, jobb conjuncturákat váratnak vele, hogy oly módon egyezkedhessék ki, mely Magyarország és Erdély nagyobb becsületére és vigasztalására leszen. Ő fenségének nem volt szándékában az ország nyugodalmát háborgatni, hanem a szatmári szerződés

1712. JANUÁRIUS.

tárgyallását a magyarországi regensnével, Pálffy tábornok által, vette czélba; bizonyosság két levél, melyek e tábornokhoz intéztettek s kézbesítettek neki, és melyekre nem jött válasz.

Közeledni látszván az általános békekötés, mivel hely és idő már ki van tűzve az alkudozásra, reményt táplál ő fensége, hogy még azon esetre is, ha nem köttetnék meg a béke, magas és hatalmas uraságaitok közreműködendének ő brit felségével s azon hatalmasságokkal, kik ő fensége helyreállítását czélozzák, hogy annak alkalmával s kivált az éjszaki fejdelmek kibékítésekor, az ő ügye is egyenlítessék ki. Egyelőre megparancsolta alulirotnak, uraságaitokat felkérni, hagynák meg, többszörös biztosításaikhoz képest, teljhatalmu követeiknek, hogy menjenek egyazon nyomon ama hatalmasságok követeivel, kik ő fensége, a nemzet s a vallás érdekeit támogatandják a congressuson. Ő fenségének uraságaitok keresztyén szeretetébe vetett reménye és tiszteletteljes bizodalma annyival inkább szilárd, mivel önök elevenen emlékezhetnek, mily jól esik oltalmat találni, midőn nagyobb erő által üldöztetünk. Segíteni azokon, kiket szándék van elnyomni, igazságos eljárás; és semmi sem válik nagyobb dicsőségökre a souveraineknek, mint az elnyomott népek oltalmazása; s az ilyes alkalommal nyujtott segély kétségtelenül legfényesebb jele a segélyző hatalmasság nagyságának. Mély tisztelettel csodáljuk, magas és hatalmas urak, az isteni áldás kiváló foganatját vi-

rágzó köztársaságuk szerencsés példáján, mely bámulatos alapítása óta állhatatosan és dicsőségesen követte az uraságaitok pietásához annyira méltó vezérszabályt: kivált az üldözött és már-már elnyomott fejedelmek és hitvallások oltalmára kelni. Miután uraságaitok gyakran értesültek, mennyire elválaszthatlanok egymástól a protestáns hitvallás s az én fejedelmi uram érdekei; s hogy az egyiknek biztossága függ a másiktól Magyarországon és Erdélyben: ő fensége meg van győződve, miszerint uraságaitok meg fognak emlékezni, hogy Isten csak azért áldotta meg fegyvereiket, államuk csak azért hatalmas, hogy boldogságukban másokat is részesítsenek. Majdnem egész Magyarország és Erdély könyörögnek segédért. Ők ugyanazon hitet vallják, melyet uraságaitok annyi ízben oly nemeslelkűleg védelmeztek. Ők tudják, hogy az emberi társaságok között nincsen szorosabb kötelék, mint azoké, kik egyazon vallást követik. Ezen érvnek, ha egymaga állana is, többnek kellene lenni mint elégségesnek, uraságaitok pietását és buzgalmat felkölteni. De Europának érdeke is kívánja, hogy Magyarország teljes békét nyerjen, hogy a nép felépülhessen. Ezen, igen helyesen a keresztynség védfalának tartott országot nem kellene önkényesen kormányozni, hanem törvényeinek megfelelő kormány által arra bírni inkább, hogy védje magát a törökök ellen. Ezen ország, ha őszintén kibékítetik, ha kielégítetnek igazságos kívánalmai, melyek még legutolsó királyainak capitulá-

1712 JANUÁRIUS.

tióin is alapulnak, Ausztriát erősebbé fogja tenni a szabadság s az európai egyensúly veszélyeztetése nélkül; de ha nem nyer elégtételt, örökös zavaroknak és háborúknak fog alkalmul szolgálni, melyek képesek lesznek egy egész armádát megakasztani. Nem hiányoznak példák, magas és hatalmas urak, hogy a közönséges békeszerződésekbe a császár örökös tartományai, még olyasok is foglaltattak be, melyek kibékítve voltak; így befoglaltatott Szilezia a westphaliai békébe. És ha a riswicki béke alkalmával a katolikus hatalmasságok megkísérelték az igazság ellenére a protestans hitvallást, noha nem szolgált tárgyul a háborúnak, a szerződés 9-ik pontja által felforgatni: nem igazságos, nem illő-e a protestans fejedelmek nagyságához, mivelhogy a jelen háború Europa közszabadságáért viseltetett, ezen béke által biztosítani Magyarországnak törvényeken és capitulatiókon alapuló lelki és világi szabadságait?

A mondottak, magas és hatalmas uraságaitok bölcsesége és előlátása által támogatva, biztosítanak engem, hogy a kik már akkor voltak Magyarország nyomoraitól meghatva, midőn közbenjárásukat megigérték a fejedelemnek, most nem fogják megengedni, hogy győzedelmeik szakadatlan folyama ezen nemzet gyászát eszközölje; s hogy a borostyán, melyet fegyvereik szedtek vala, midőn Europa szabadságáért küzdöttek, arra szolgáljon, miszerint a magyar nemzet megsirassa diadaluk emlékét.

RÁKÓCZI FERENCZ.

Januárus 15. Péntek. Páris.

(*Rákóczinak Vetés.*) Van szerencsém fennségednek jelenteni, hogy e hó 12-én estveli öt és-hat óra közt, Versaillesból jöttemkor a szépesi prepost úr kezembe adta mult évi december 25-én Dancz-káról kelt rendeletét, melyet visszahivatásom iránt méltóztatott küldeni, meghagyván nekem, hogy az ügyek kezelését adjam át a prepost úrnak, s hogy búcsu-audientiámat vegyem, a királyhoz intézett visszahívó levélhez képest. Alázatosan engedelmeskedni fogok, mint kötelességem parancsolja.

Fennséged nem választhatott volna férfiút, ki minden dicséreten annyira felülállana, s ki annyira alkalmas volna a mostan folyó ügyek élére helyezettetni, mint a szépesi prepost úr; felhívtam őt, kísérfen el jövő hétfőn az audientiára azért is, hogy bemutathassam, mint fennséged követét, — szokván az előd bemutatni utódját a miniszternek, — s egyszersmind azért, hogy fennséged ügyeit azonnal reá szállithassam, mert búcsukihallgatásom csak a jövő hónapban leszen, ha Marlyba megyen a király, mint mondják. De fennséged érdekeire vonatkozó egyéb papirosok nincsenek kezembe, mint a nekem írott levelek; az általam írottaknak, melyekben negotiatiómról szerencsém volt számot adni, másolatai; kétrendbeli utasításom és a chiffrék; ezen papirosokra pedig szükségem van, hogy eljárásomat igazolhassam fennséged előtt; ajánlkoztam mindazáltal, hogy rendeleteinek elégtétes-

sék, a prepost úrnak másolatban általadni öszves írományaimat, semmitsem viselvén inkább szive-men, mint készséggel engedelmeskedni mindig és mindenben.

Ezer alázatos köszönetet mondok fennségednek a reményért, melyet, méltóztatott nyujtani, hogy nyomorúságaim rövid idő mulva végöket érik, kijelentvén, miszerint 'addig maradjak Párisban, míg pénzt fogott küldeni, a hozzája, Danczkába utazhatásra. Biztosítom mindazáltal, hogy bármily rövid legyen is azon idő, nekem igen hosszúnak fog látszani, még inkább vágyam miatt fennséged kezeit csókolhatni, mint nyomorúságaim már szerfelett hosszadalmas volta miatt. S én örömmel fogok ezen ország gyönyöreitől s kedves ismeretségeimtől megválni, hogy szerencsém lehessen, fennséged körül lenni. Csak arra kérem alázatosan, méltó-zassék nekem megszerezni a király oltalmát hitelezőim ellen, míg nekik pénzeiket meg fogtam fizetni.'

Januáriuſ 16. Szombat. Danczka.

(*Bercsényinek Rákóczi*). „Az mióta itt vagyok ; protocolumot nem tartván, nem emlekezhetem, mi-csoda czikkelyei levelemnek okozhatták az kegyel-mednek 26. adott válaszáat, s levele némely para-graphusit. Mivel nem emlekezem, hogy oly contra-rietasokat irtam volna, vagyis desperatióra való materiát, csak általugrottam, elhiszem, szokásom

RÁKÓCZI FERENCZ.

szerint, az középutat, vagy nem explicáltam magamat.

Nem vitatom, mi okbul esett az Chariernek adott order az moszkva udvartul, mert régen látom, hogy kld ex apparentiis favorabiliter explicatis itél felőlök, én ex actuali experientia. S hitesse is ei kld magával, hogy sokszor megbántam, hogy klddel nem rázattam éretlen gyümölcsöket, nem azért hogy gondolnám, jobban hullott volna, de azért hogy kld is agnoscálta volna, hogy szaggatni kell, nem rázni; ahhoz pedig sem nékem sem klmednek nincs módunk; s maga dolgai kormányzása s az török háború új apparentiája megmutatja characterit, et quod vulgus amicitias utilitate curet.

Szaporodik mindazonáltal, írja kld, keserűsége, hōgy ebbül is kikoptunk, az többibül kifogytunk. Ha kld akkor búsúlt volna ezeken, mikor ott alatt létemben, mind Zalusán, mind más helyeken előre általlátván, teprenkedtem, most könnyebben túrné; nihil inter hos et inter illos differt, nisi quod aliis plus magnanimitatis inest, quam ipsi, kit süvegelni teremtett az Isten. Ez volt az oka, látom már most, hogy az francia sem épített annyit azon barátságán, hogy az másét negligálta volna. Az anglusok dolga, úgy nem foly, megvallom, a mint az ígéretek valának; de még nem decídálhatok, mert ez oly válasz, a mely még az francia keménykedésével megváltozhatik; s nem is finaliter adták, hanem pro forma modalitatis componendarum rerum bolondságot componáltak.

1712. JANUÁRIUS.

Az patientiát javallottam kldnek, javallom is,
 mert magam is praktikálom, s láttam hogy azt
 Moszkvában sem kerülhette volna el kld ; de piron-
 gatásra semmi szándékom nem lévén, elmémbül
 pennámbul hogy sült ki, nem tudom ; sed quia
 haec in opinione consistunt plerumque magis
 quam in scribentis (intentione), lehet, pirongatás-
nak magyarázhatta kld sincere írásomat ; mert nem
 mondhatom szebben ki, hanem nem-akarotnak,
 hogy magával elhítenni akarja kld, hogy az mostani
 conjuncturákban nincsen securitása Brezánban. S
 ha ezek nem volnának is, még sem javallanám én
az Moszkvában való menetelt, az mely ezekből ki
 nem vezérelné kldet. De avval nem tiltom ; mert
 más az jó barátom tanácsa, az mely gyalánt adtam
 opiniómat ; más az tilalom, az melyre kld iránt okom
 nincs ; de udvaromnak bizonyára megtiltom. Hogy
 kldnek titkos admonitiói gyűnnek ; azt elhiszem,
 mert nekem is itt elég van olyan ; s ha azokhoz
hozzá nem szokunk, idején készüljünk Szibériába ;
 de mors contemnenda est, ne timore ejus seipsa
 evadat a celibrio (?). Kldtül eltávozott R (ibinsky),
 mert idegyütt. Szélitiben járnak itt az császár emis-
sáriusi ; vendégségekben eszem, iszom velek egy
asztalnál, még sem félek, mert az ilyenektül régen
féltem. Kiowskitul, tudom, nem félhetett kld, mert
 minden, svekustul hirdetett török hírek is, csak azt
 mondják, hogy az muszkával akar hadakozni az tö-
 rök, nem az lengyellel ; Kiowskinak is azért nem
 erre van az utja, hanem Ukrajnyára.

RÁKÓCZI FERENCZ.

Az tehát az kérdés : miképen kell élni? Könnyebb volna, ha akkor kérdezte volna kld, a mikor én kérdeztem vala kldtül, mikor elébbeni leveleimben megirtam s kivántam, hogy mi kell. Az danczkai parancsolat megvan, de akkor fogja kld elhinni, az mikor meglátja, hogy az francziának sines itt több credituma, mint nekem ; azaz : senkinek nem adnak itt, ha csak casualiter oly summa nem találtatik, az ki az praetorianára*) akar elocálni Párisban, az pedig de realibus accidentalibus van mostani időben ; arrul pedig, hogy assecuráljak valakit, az mi az ládámban ninesen, nem lehet. De ha kld csak olyan assecuratiót kér, mint maga ígér magának Moszkvában, gondolja hogy adhat másnak is : azt igen is solennissime ígérem bátrabban az francziá király parolájára, mintsem kld a Seremetére. Így értvén azért kld leveletem, legjobban fogja általlátni, mi tanácsosabb hogy kövessen. Ha jobbnak látja az Moszkvában való menetelt, azt sem mondom többször, hogy nem jó, mert már eleget mondtam. Ha barátságommal élni akar, írja meg, praeterpropter holnaponkint mi kellene állapotjához képest. Ha eddig bennem nem tapasztolta, noha volt idő, hogy tapasztolhatta, megtapasztalja, hogy az mit Isten ád, klddel is közleni kívánom. Szegény Cserei**) meg' Charier pur-

*) A párisi hotel de ville-t érti, melyre fizetési hátrálékai hypothecálva voltak.

***) A nemes compánia főtiszte.

1712. JANUÁRIUS.

gatoriumba mentek-e vagy azon túl, megválnak; szerencséjekre válik mind nekik mind másoknak az török hadakozás.

Térek azért már az kld utolsó levele cikkelyére, s még jobban csudálkozom; magamat reflectálni nem tudom, quod perire jusserim vel jubere velim, mintha éntülem függene ezeknek végső kormányozása. A mint nékem ígérnek, én másnak ígérem. Az kld elébbeni leveleit confrontálván, egyebet nem magyarázhatok mindezekbül, hanem hogy talám sajnálja kld, hogy kldnek tülem kellett várni, nem attul, az kitül én; de ha ezen időt talál vesztetni, félttem, hogy meg ne fogyatkozzék felettébb is kld, míg ezt exoperálhatja.“

Januáriuűs 16. Szombat. Danczka.

(*Klementnek Rákóczi.*) ,Megelégedésemre van, f. h. 1-én kelt leveléből láthatni, hogy az enyéim kezéhez jöttek Hollandban. Levelének minden pontjait jól meggondoltam, de semmit sem talállok benne, mi korábbi rendeleteimet megváltoztathatná velem. Én nem látom, hogy kldnek megbízó levélre volna szüksége, mielőtt az értekezlet megnyitával ki fog tűnni, minő utasításuk van Franciaország követéinek reám nézve. Akkor lesz idő, azt kezéhez küldenem. Egyébiránt ismeretes lévén kld a pensionarius előtt, e körülmény elégséges hogy vele szólhasson, alapítván előterjesztéseit az ígéreteken, melyeket az Egyesült Belga Rendek

RÁKÓCZI FERENCZ.

nekem tettek vala, s a még meg nem ingatott reményen, hogy az ígéretek valósulni fognak; s kld nekem szabatosan számot ád mindenről, a mit felelni fog ez ügyben. Ha Brenner, látván, hogy lehetetlen Utrechtbe mennie, Párisban marad: kld ereszkedjék vele levelezésbe, mert neki bőséges tudomása van szándékataimról. A mia vallás ügyét illeti, — ha az érdeklelt hatalmasságok azt tárgyalni akarják, küldök iránta utasítást; s rendeltetből a protestans senátorok is*) fogják nézeteket közleni klddel. A magyar bort mi illeti, melyet kld tőlem kíván, nem küldhetek oly jót, minőt küldeni kellene, mert teljes lehetetlen itt olyast találni. Ha a még Berlinben lévő hordók alkalmatosok, elküldöm azokat Jablonski úr által, mihelyest engem minőségökről értesíteni fogott Manuki**) által, kit naponkint várok. Kld idemellékelve talál egy levelet herczeg Kurakin számára, kinek közbenjöttével megindulhat Brennerrel a levelezés. Jelenleg fontosabb s érdekeimben inkább járó rendeletet nem adhatok kldnek, mint azt: ügyekezék a hollandiakat rábirni, hogy fogadjanak el részemről követet, ha Franciaország ezt szorgalmazza.„Mivel az alliatosok azt mondják, hogy most van időm az alkúra; szükséges nekik is elméjekre adni, hogy az ő, és az új császár reszéről is most van az idő, hogy

*) A Lengyelországban tartózkodókat érti.

***) Valószínűleg Mányoki, Rákóczinak több éveken át udvari festője. *Őnem csakon Magyar király, kit illen mentél wgy 1789 okt. 24. küldött Lengyelországba a Rákóczi-Társ, I. 220*

1712. JANUÁRIUS.

velem elvégezzék dolgaikat. Mert ujonnan hadakozásra kelvén az dolog, ha velem és az magyarokkal nem complanáltatnak az dolgok, meglátják, ha lesz-e elégséges az császár, ígérete megtartására.“

Januáriu 16. Szombat. Madrid

(*V-ik Fülep spanyol király Rákóczinak.*) Magas és hatalmas fejedelem. Folyó évi october 31-én kelt levelének, buzgóságára és érdekeimhez ragaszkodására vonatkozó kifejezései előttem mindig különösen becsesek és kedvesek lesznek; s óhajtását terjesztvén előmbe, hogy követelése a békecongressuson biztosaim által támogattassanak, megegyezésemet adtam és meghagytam nekik, hogy azokat védjék és előmozdítsák; kívánván miszerint teljes megelégedésére forduljon az ügy, mindenki előtt ismeretes érdemeihez képest. Ezzel, magas és hatalmas fejdélem, kérem Istent, tartsa meg szent oltalmában. Jó cousinje Fülep. Manuel de Vadillo y Velasco.“

Januáriu 16. Szombat. Brezán.

(*Rákóczinak Bercsényi.*) „Jóllehet ezen mostani postán semmi parancsolatját fölségednek sem én sem Kruzsai uram nem vettük, s nékem sincsen semmi oly occurrentiám: alázatos kötelességem mindazáltal, hogy ezen postát se mulassam el. Panaszsolhatom egyedül egészségtelenségemet, mert

RÁKÓCZI FERENCZ.

már három heti nehéz hurutos főfájásomat utólérte az lábom köszvénye, s valóban rosszul kezdett nekem ujulni az esztendő. Most vásár volt itt, feles görög együtt Törökországbul, de semmi particularitást tülök egyebet nem tanulhattam, hanem, hogy kikiáltották az muszka ellen való háborút, ellenben Lengyelországra az lovakon és fegyveren kívül való szabad kereskedést; az kioviai palatinusnak Konstantinápolyban létit s megint valamely pensióját, de nagy diminutióval, mert azelőtt száz tallér volt, most csak tíz egy hétre vagy egy napra; az királynak is van valamely provisiója. Az vezérnek fejit vették; és valami jancsárokat küldtek Tatárország felé, gondolom, Azoff felé; más semmi készületi az töröknek. S az mennyire az hirekbül gyanitom, talám még Azoff visszaadásával complanáltathatnék az háború; s hihető, azt érzi a királ, azért kíván békélleni, kit valóban sürget az russziai palatinus, az mint alázatosan megirtam már fölségednek. Most ugyan erre nézve, gondolom, igen jól esnék, ha Fierville bémehetne (Benderbe), engem megmellözve. Már elment vala Kamenyeczen túl, de mivel denegálta neki az úr*) a passust, és az királynak**) írt felőle, nem akarta azt megvárni, hanem tanácsából az asszonnak,***) próbálta utját. Erővel nem akart, máskint nem mehetett, megtért

*) Sieniawskit érti.

**) Itt Augusztot kell érteni.

***) Sieniawskiné.

1712. JANUÁRIUS.

hozzám, noha ugyan tilalmazta vala tőlem az aszszony. De mivel már közönségesen gyanították vala utját, most bement Ilyvóra, ut mutentur opiniones, és keresse más utját. Elvállik, mire mehet. Én ugyan akarnám; mert jobban kitanulhatná ott az dolgot, és én is cum fundamento vehetném irását. Ha ugyan akarta igazán az király, megmondhatná Fierville készségünket legalább: Faceret hoc bonum sanguinem et securitatem egressu eorum. Másik az, hogy azt akarnám inculcáltatni, ha particularis békességet akar is, nem úgy kell kezdeni; hiszem begyühet itt is az anglusok mostani példája. Secundo, hogy infallibiliter cohaereáljon az török békesség, különben non adiget czarum ad pacem, minus ad particularem. Hae sunt visiones meae beatificae in hoc otio miseriarum ad enthusiasmum dabreczianum directae; neque tamen his confido, sed

Spes mea prima Deus, spes altera virgo Maria,
Tertia causa boni studiumque laborque Rakoczi,

kinek is kegyelmességében alázatosan ajánlom magamat.“

Januáriuſ 17. Vasárnap. Danczka.

(Sz. K. Á. naplója). „Az ország kincstartójánál volt felséges urunk ebéden a belső várásban, holott az kulmi püspök, az kulmi palatinus feleségstül, az korona marsallusa feleségstül, Ribinszky és Osztal nevü generálisok, az meavi sztároszta fe-

RÁKÓCZI FERENCZ.

leségestül, az kulmi innyaadó feleségestül, az francia követ és egyéb sztaroszták és sztarosztának, tisztek, gavallérok és dámák, kik is a muzsikaszó felett sokáig mulattanak; innen mi késő jötünk felséges urunkkal a szállásunkra.“

Januárus 20. Szerda. Páris.

(*Rákóczinak Brenner*). „A nehézség, melyet fennségednek f. h. 2-án kelt levele említ, onnan ered, mivel én oly véleményben voltam, hogy az udvar a szóban lévő követ utazási (Utrechtbe) s egyéb költségeinek részét viselendi; s mivel báró Vetés, hibásan feltévén, hogy amaz ötvenezer livre még nincsen kifizetve, reményt táplált, hogy saját követeléseinek része is ezen öszletből fog kielégítetni, szerinte ehhez kilátást is nyitottak neki az udvarnál. A magam fizetését mi illeti, én azzal meg fogok elégedni, a mit hogy adjon, tetszésére lesz fennségednek; s engem csakis az ezen első váltó visszautasításából származott zavar akaszthatna meg működésemben, ha a baj nem orvosoltatik haladék nélkül, vagy ha annak idejében elmulasztatik a pontos fizetés. Bár mint intézkedik fennséged, írja meg, esedezem, mindig Torcy úrnak, ki ezt már két ízben említette előttem; „netalántán nehezteljen.“ . . . Fokonkint fejlődvén ki az ügyek, majd megválnak, mit kellessék tenni fennséged levelében érintett néhány tárgyra nézve. Én kinyilatkoztattam Vetés úrnak, mit rendelt legyen nekem fenn-

séged, s ő azon emberre nézve, kiről a levél utolsó pontjában van szó, válaszul adá: hogy utasításához képest szorgalmazván az ügyet, azt felelték neki, hogy minden ember szabad, mihelyest francia földre lép, ha bár Törökországból jött rabszolga volna is; hogy neki, Vetésnek, oka van gyanakodnia, miszerint azon embert kéz alatt felizgatták; s hogy részéről történt több rendbeli sürgetések után az általa említett fejdelem oltalma alá adta magát amaz ember.

Januárus 20. Szerda. Danczka.

(Sz. K. Á. naplója.) „Felsőleges urunk a francia követnél ebédelt, vacsorát pedig maga szállásán evett, holott a korona marschallusa feleségestül, leányostul, a francia követ és egyéb dámák is voltak jelen.”

Januárus 21. Csütörtök. Danczka.

(Sz. K. Á. naplója.) „Az francia követ vendégelte meg felsőleges urunkot és egyéb urakat is, holott az kulmi püspök, az kulmi palatinus feleségestül, az korona marschallusnéja leányostul, az meavi sztarosztja feleségestül, és más egy sztarosztja (voltak jelen); kik is csakhamar ebéd után eloszlottanak.”

RÁKÓCZI FERENCZ.

Januáriuſ 22. Péntek. Danczka.

(*Bercsényinek Rákóczi*). „Az elmúlt postán vettem az kld 2-án írott levelét, melynek continentiajából az új esztendővel viradni látom ugyan szerencsénket, de ezen sugár is oly homályban vagyon, hogy kétséges vagyok benne, ha felvirad-e egészen vagy sem. De akár mikint legyen, valamint az szélvészttől hányatott hajó oda megyen, a hol világosságot lát: nekünk is kormányunkat kétségkivül arra kell tartanunk, a merre villámlik az szerencse. Teljes szerencsét remélhetnék, megvallom, ha jó formában megindulhatna; oly módon az mint kld megíteli, az svekussal az negotiatio véghez is mehetne; de bezzeg rossz volna, ha maga Ruszki pro captanda benevolentia el talál árulni Augustusnak, vagy ugyan az czárnak kancelláriája által tudtára esik, hogy mi az czár particuláris békéltetéséről gondolkodunk.

Nincs is erre nagyobb s nehezebb dolog előttém, melyre nézve kívántam így stylizálni levelemet, a mint copijából megláthatja kegyelmed; mert azt vélem, hogy kldnek ezzel aperturát csinálván, Seremet által, az ki is kétségkivül sincere kívánja az békességet, titkosabban directe a czárnak adhatja tudtára kld az dolgokat. Szükséges is azért, hogy kld is magát első levelében ezen levelemre revocálja, és mentül titkosabban lehet, folytassa ezen negotiatiót ezután magunk emberei által; mely végre ezen postán Pápainak is parancso-

1712. JANUÁRIUS.

lok, hogy úgy menjen kldhez Brezánban, hogy onnan mindjárt indulhasson Benderben. Instruálja azért kld mentül jobban itéli, arra mindazonáltal reflectálja magát, hogy sokáig ott nem lehet mulatása, mivel az computusok végezésére nézve Konstantinápolyba kell sietni; az svecziai udvarhoz irandó leveleket is inkább szeretném ha más által küldené kld Moldváig, csak ott venné kezéhez. Mert, megvallom, nagy praecautiót kíván ezen állapot; s noha az czárnak is (teljes hitelt nem adhatván Tarló^o levelének) igen gyengén írok, teljességgel prostituáltatunk, ha megmásolná szavokat.

Tarlónak megírhatja kld, hogy tudtomra adván ezen dolgokat, expressusomat küdtem az czárhoz, de bizonyára semmit sem írhatok kldnek, ha fogja-e acceptálni vagy sem; és azért úgy stylizálja kld irását, hogy nagy biztatást ne magyarázhassanak belőle; mert látja Isten, azt vélem, hogy még választ sem adnak levelemre; noha egyébiránt nem tudom mikint rezzentek meg a török háború ujulása hiritül: Elbingában ugyan az czár nem mutatta, hogy gondoljon véle, a midőn profetizáltam volna felőle, javallván e télen Elbingában való maradását. Az is ugyan való, hogy külső apparentiábul nem vélem, hogy az czár contentus volna Augustussal, az kitül az dániai király is disgustatus vált el Stralsund alól; sokan vannak az kik azt hiszik, hogy particularis békességrül gondolkozik ő is, és így ha eszén nem jár az moszkva udvar, majd egyedül marad.

RÁKÓCZI FERENCZ.

Januárius 22. Péntek. Danczka.

(*Pápainak Rákóczi*). „Röviden kívánván kldnek eleiben adni ezen dolgot, az melyért küldettetik, kívánom hogy ezen levelem instructio gyanánt legyen kldnél. Summája penig az dolognak ez :

1. Hogy az universalis békesség traktája kezdődvén Utrecht városába, noha az francia király most is continuálja assecuratióit, hogy az erdélyi fejedelemségben mánuteneálni kíván : hogy mindazonáltal ezen negotiatióinak nagyobb folyamatja lehessen, szükségesnek itilem, pénzzel is segíteni ott a hol kellek ; de hogy az embereim ígíretinek hitel adassék, szükséges oly kereskedőket találni, az kik suo tempore az summák exsolutiójat magokra vállalják.

2. Kegyelmed azért vévén ezen leveletem, és Kruccsai Istvántul utjára ezer tallért, oly készülettel menjen Brezánba, hogy onnan directe mehessen Benderbe, a hol is az Bercsényi úrtul adandó instructio szerint végezze dolgát, sokáig mindazonáltal ne mulasson ott ; — s observálja,

3. hogy Bercsényi uram semmit sem tud ezen kld instructiójárul, az kinek csak azt irtam, hogy az francia subsidiumtul maradott pénz computusa végett kell kldnek sietni Konstantinápolyban, és hogy Benderben adjon kldnek instructiót, Tarlónál mitevő legyen, de az leveleket ne kld által küldje,

hanem csak hogy Moldvába vehesse kld kezéhez; és azt is megirtam, hogy az tavali instructióját re-assumálja Konstantinápolyban; az mint is el ne mulassa, utját, mentül szaporábban lehet, arra folytatni.

4. Odaérkezvén complementumos leveleimet adja meg Dessalleursnak, és előtte is csak azt mondja, hogy az mostani szükségembe csak az computusok megvizsgálására küldetett; hanem Brű-nek jelentse meg, s kérjen tanácsot tőle, ha lehetne-e oly görög, örmény avagy francia kereskedőket találni, az kik magokra vállalnák az cautiót, hogy azoknak, az kiknek assignatiót adok, assignatióimat megfizetik, mihent az Isten engemet Erdélyországom pacifica birtokába s székibe helyezett; viszontan adván én is oly obligatiót és végezvén most kld által velek, hogy mihelt Isten kegyelmébül fejedelmi székembe ülök, azonnal vagy az sóaknákot, vagy Abruqbányát kezekhez bocsátom mindaddig még ki nem fizetik magokat belőle.

5. Kivántatik ily végezés egy millium tallérral oly conditióval, az mint az feljebb irt punctumba irattatik; és mihent ezen kalmárok feltaláltatnának, azonnal kell nekik az francia konstantinápoli kereskedőknél caveálni, az kik per consequens Párisba caveálnának, s megigírnék a summa kifizetését azon minisztereknek, az kiknek igírtetni fog parancsolatombul Brenner által, az kinek ezen a postán

RÁKÓCZI FERENCZ.

irattam Párisban, hogy ezen dolog végett Feriollal*) beszéljen és klddel correspondeáljon.

Nem szükséges, kldnek elméjére adni azon motivumokat, az melylyel kld az oláh, örmény avagy francia kereskedőket erre persvadeálhatja, az melyben semmi periculumok nincsen, mert én is előbb nem kívánom túlök az pénzt, hanem ha az fejedelemséget pacifice kezemhez veszem, s akkor azonnal kezekhez is bocsátom azon jövedelmet, az melyről kld fog velek végezni; hanem csak ígíriék reá arra, s obligálják az francia kereskedőknek magokat, hogy in illo casu kezekhez adják, s kifizetik assignatióm szerint az pénzt.

Mind ezekről kld Párisba utasítsa Feriolt és Brennert, az ki azon udvarnál az követségben Vetésinek surrogáltatott; ha pedig alkalmatosság adatnék, reassumálja kld az tavalyi negotiatiót, az melyről instructiót adtunk vala, mely, úgy vélem, friss emlékezetibe van kldnek, s exoperálja tehetése szerint az kívánt securitást.

Havasalfödít, az mennyibe lehet, elkerülje kld; ha mindazonáltal gondolná, hogy ott igyekezetünket elérhetné kld, irhat Konstantinápolybul jóakaróinknak az pénz végett.

Ha itili jobbnak lenni titkos lakásat Kon-

*) Mr. de Ferriol, alpénzügyér; testvére Charles marquis d'Argental comte de Ferriolnak, ki miután több évig a francia kormány biztosa volt Tökölinél, Konstantinápolyba küldetett követül, s mint ilyes, szintén gyakori érintkezésbe jött Rákóczival.

stantinápolyba, emberünknek se mondja eleintén magát, hanem tettesse, mintha szolgálatunkat elhadta volna ; s idő mulva, csak midőn idejét látja, producálhatja az küldött credentionálisokat.

Az Vay uram levelében kívánt securitást is exoperálhatja kld' oly móddal, az mint legjobbnak itili kltek magok kívánsága szerint.“

Januárius 22. Péntek. Danczka.

(*A nagyvezirnek Rákóczi.*) Magasságos fejedelem. Valamint fő-fő tisztetnek tartottam mindig, őszinte ragaszkodásomat a Fényes Porta iránt tanusítani: azonképen ügyeim jelen állapotában is nem mulaszthatom el magasságodnak a megnyert főminiszteri méltósághoz szerencsét kívánni, ohajtván, hogy napjai évekre és évei századokra terjedjenek. Miért is hű udvari tanácsosomat, nemzetes Pápai Jánost a Fényes Portához és magasságodhoz küldöttem, kinek hogy magasságod azokra nézve, melyeket nevemben előadand, hitelt adjon, erősen kérem; magasságodat egyébiránt egész buzgalommal ajánlván Istennek oltalmába.

Januárius 22. Péntek. Danczka.

(*Három török miniszternek Rákóczi.*) Nagyméltóságú úr. Hogy lelkem a viszontagságokban is ingadozhatlannak s a Fényes Porta előnyére törekvőnek lássék, hű udvari tanácsosomat, nemzetes Pápai Jánost, népetek hasznára és dicsőségére való bizonyos ügyekben utnak indítottam; és mivel excel-

RÁKÓCZI FERENCZ.

lentiád barátságába is nagy reményt helyezek, meghagytam neki, hogy magam barátságának is tanusítására közölje ezen ügyeket excellentiáddal, kinek egyébiránt napjai sokszorozását évekre, és éveinek századokra, s elvégre, szerencsés végét őszintén kívánom.'

Januárus 22. Péntek. Danczka.

(*A moldvai fejedelemnek Rákóczi*). Magasságos fejedelem. Távolabb esvén jelenleg magasságod birodalmaitól, nem igen rég jutott el hozzám fejedelemségébe való szerencsés visszajövetelének hire; min mennyire örvendek, hű udvari tanácsosom nemzetes Pápai János meghagyásomból bővebben fogja előadni. Hogy pedig a Fényes Porta javára és hasznára irányzott további utját is könnyebbíteni ne terheltessék magasságod, kérve kérem, kívánván őszinte szívvel minden jó szerencsét és hosszadalmas boldogságot.'

Januárus 22. Péntek. Páris.

(*Rákóczinak Vetés*), . . . Ha a király mult hetfőn nem megyen Marlyba tizenöt napra, már akkor lett volna búcsuaudientiám, így azonban csak visszajötte után nyomban fogok e végre kihallgatást kérni; már e mai nap, mint melyen marquis de Torcy úrnál szokás látogatást tenni, általadom a szepesi prepost urnak az ügyviselést.

1712. JANUÁRIUS.

Az ujságok itt teli vannak a whigek s a to-ryk közötti viszálykodással; londoni hírek szerint még nem bizonyos a békekötés, s vannak, kik mylord Marlboroughnak kegyelemvesztését kerekén tagadják. Eugen herczeg végre engedelmet nyert Angliába jöhetni; kétségkívül nem azért, hogy a kedélyeket mognyugtassa; Isten tegye csúffá ármánykodását. Párisban inkább mint valaha, háborúra készülnek az emberek. Ezen korona teljhatalmu követei egyelőre még nem utaznak el; s csak ha Spanyolország sorsa el lesz döntve, csak akkor indulnak Utrechtbe, hol e hó 22-én kell kezdődniök a confereutiáknak Franciaország és a szövetséges hatalmasságok között. . . .

Bátorságot veszek magamnak, fennséges uram, elejébe terjesztenem a fájdalomat, melyet érzek, mivel tudomásomra jutott, hogy néhány szó, mikkel leveleimben éltem, magamra vonta fennséged haragját. A levél, melyet Brenner úrnak, mint hű szolgájának és egyszersmind barátomnak a marquis de Torcy úr által nekem novemberben adott válaszra nézve irtam vala, mely válaszról szerencsém volt akkor fennségednek is számot adni, annyi bosszuságot okozott nekem, inkább azon hátrányok miatt, melyek belőle fennséged érdekeire háramolhatnak, mint enmagamra nézve, hogy helyesnek láttam, tanácsát kérni és szívemet megnyitni neki, mint különös barátomnak. Isten mentsen, sajnálkoznom, hogy fennséged szolgálatába léptem; kifogást tennem, bár mit végezzen sor-

RÁKÓCZI FERENCZ.

som iránt. Midőn ama levelemben megjegyzém, hogy szolgálataért mindent feláldoztam, nem vala egyéb szándékom, mint legalázatosabban eszébe juttatnom fenségednek azon teljes resignatiót, melynek jeleit adám, otthagyván megbánás nélkül csekély de összes vagyonomat; otthagyván az országban örökségemet, mely biz' nekem épen oly értékes volt, mint a nagy államok a nagy fejedelmeknek; s kilépvén még azon tisztségből (a bajor választó fejedelemtől) is, melyet fenséged maga szerzett nekem a külföldön. Tetszett fenségednek, 1706. januárius 23-án Miskolczról megparancsolni, hogy mondjak le hivatalomról. Rendében volt s tisztemben állott, azt csak addig viselnem, míg fenségednek úgy tetszik, mint kitől azt birtam vala. És 1707-ben, midőn atyám halála után gróf Kéri által felkértem fenségedet, engedné meg hogy csekély örökségem után láthassak, kegyelmes választ vettem, hogy ne aggódjam semmin, hogy kegyeiben kárpótlást fogok találni mindenért. Én kész voltam inkább bitor kezekre juttatni örökségemet, mint magamat kegyelmére méltatlanná tenni. Esedezem fenségednek, méltóztassék nekem elhinni: nem hogy tartozó kötelességeimről megfelelkezni akarnék, vagy megfelelkezni képes volnék, sem nyomor, sem viszontagságok, sem kegyelemvesztés nem fogják szivemből kitépni a ragaszkodást, a csorbíthatlan mély tiszteletet; melylyel iránta viseltetem; s ha valaha eléggé szerencsétlen voltam fenségednek bármiként visszatetszeni, könyör-

gök, ne tulajdonítsa azt egyébnek, mint a buzgalom tüzének, melylyel szolgálni kívánok. Ime, megkövetem, ha még nem késő; búbanatos szívemből követem meg; kérek kegyelmet, kérem mély alázattal, viseltessék jó akarattal irántam, s ne engedje meg, hogy az, kit a világ szinpadára emelt, kit megtisztelésekkel elhalmozott, s kinek magaviseletével való megalégedését több ízben kegyeskedett nyilvánítani, a legeslegboldogtalanabb emberré váljék. Én azon reménybe ringatom magamat, fennséges uram, hogy hű ragaszkodásom és engedelmességem, melylyel fennséged rendeletei iránt mindenha viseltettem s fogok is viseltetni mindig, haragját lefegyverzendik; s hogy a büntetés után melylyel csacska buzgóságomat most megfenyíteni tetszik, majdan nem hagyja saját kezeinek művet veszendőbe menni . . .

Mivelhogy előbbeni levelemben nem mertem egyébről szólani, mint köteles engedelmességemről, megkerestem Brenner urat, kérné fel ő fennségedet, hogy méltóztassék sorsomról intézkedni. A jelen levéllel lábaihoz vetem magamat és könyves szemekkel esedezem alázatosan: méltóztassék engem kegyelmesen kivonni a zavarból, melyben vagyok, adósságaimnak — szabott fizetésem erejéig — törlesztése által; méltóztassék nekem megparancsolni, hogy kézsókolására jöjek; mert azonkívül, hogy a szerencsét, fennségedé lehetnem bármily állapotban is, elébe teszem mindennek, a' mit magamnak

RÁKÓCZI FERENCZ.

másutt ígérhetek: nincs miből megélhessek ezen országban, hanemha fennséged kegyelmességéből.

Iderekesztem, nem követeléseimet, mert uramtól soha semmit sem fogok követelni, hanem fennséged által szabott díjam hátrálékainak s rendkívüli kiadásaimnak számláját, könyörögvén, kegyeskednék nyomoruságomon megkönyörülni mint a ki méltányos úr volt mindig. Rendkívüli kiadásaim számláját nem csatlom ide a végett, hogy fizetésöket kérjem; mert miután volt, miből tennem e kiadásokat, s miután az eszközöket fennségednek köszönhettem, nagy megelégedésemre vala, e pénzt szolgálatának szentelnem; s bevárom, míg ideje lesz, a buzgalom és hűség ilyen jeleit figyelme méltatni. Csak szabott díjamat méltóztassék kifizetni; az elégséges, mind fennséged gyémántjainak kiváltására, mind hitelezőim kielégítésére. Marquis Torcy úr megígérte nekem, hogy azon esetre, ha fennséged tudatja vele szándékát e tárgyban, lesz mód, az öszletet folyékonyrá tenni.'

Januárus 22. Péntek. London.

(*Klementnek Bonet a porosz residens*). ,Nézetem szerint Eugen herczegnek ideutazása ön figyelmét inkább kívánja meg, mint más dolgok, melyek még csak keletkezöben vannak. Ennélfogva szerencsém van uraságotat értesíteni, hogy ő brit felségének miniszterei nem bocsátkoztak vele értekeződsébe, hivatkozván levelökre, melyben megirták, hogy a

békeügy Utrechtben tárgyalatik, a háború ügye Hágában. Erre azt válaszolá a herczeg, hogy fő megbízatása a gróf Gallas esete alkalmával a császári felség s ő brit felsége közt felmerült nehézség kiegyenlítése vala. De e miatt kár volt ide fáradoznia; az udvar nehezteli, hogy a whigek titkos meghívását elejébe helyezte a királyné érzelmeinek. Egyébiránt ön egy értelemben lesz velem, ha mondom, hogy Károly kormánya sem nem epés, sem nem gögös, ide küldvén a nevezett gróf elbocsátása után oly jelentékeny követet, minő a herczeg; ha pedig más nézetben volna, akkor nem fogja tagadni, hogy a mondott kormány hozzá ért a temporizáláshoz, mikor idején valónak véli; és hogy érdekében állana, jó feltételekkel kínálni meg ön fennséges fejedelmét és harczias nemzetét, annyival inkább, mivel az angol kormány arra fog tekinteni, hogy mennyi embere van valóssággal táborban Károlynak, nem mennyi emberért kíván zsoldot. Az is áll, hogy ezen kormánynak még semmi tényleges kötelezettsége nincsen Franciaország irányában, hogy kezei még szabadok.

Januárus 23. Szombat. Brezán.

(*Rákóczinak Bercsényi.*)¹⁾ „Mint hogy elmaradt vala az elmúlt posta, az mostani postán vettem alázatosan 2-da és 9-na költ leveleit fölségednek, kikre hogy rendszerént feleljek alázatosan, megvallom: nem ok nélkül való gondolkodása fölségednek Ur-

RÁKÓCZI FERENCZ.

bik*) levelére nézve az muszka politika iránt, ha kiváltképen orderbül s nem maga imaginált providentiájából cselekeszi Urbik. De ha csak permissive van is az czártul, elég rosz politika, kihez igen capax non obstante legatione Kuratinii**), az kitül kétséggel várna, így politizál, hogy már az közmondás szerént: optime mentiris politicus homò. És utut sit, régen általlátott dolog, hogy nem lehet, sem lehetett biznunk az' czárhoz az francia nélkül, ki is, már úgy látom mostani leveleibül is fölségednek, elhitetvén egészen magával az universális békességet, függöbe tartja Kuratint; azalatt pedig megint megindulnak az operatiók, az mint látszik, az törökkel, et sic intricabitur Augustus et Polonia, hinc nec spes nec securitas nobis. S ezen consideratiók vezettek reá, hogy minap alázatossággal irtam fölségednek az svekussal való békesség iránt, mert akárki maradjon itt, de úgy interjecta opera nostra, redderemur securi. Ime most is, elsőbb, úgymint 2-da irott leveliben írja fölséged: Inkább akarná már, ha háború lenne, mintsem Stanislaust behozná az svekus: mert Augustus visszavan Bécsesl. Nyomban írja utóbbi leveliben fölséged: Méltó félelmünk ott Augustustul, kihez valljon az török háború nem segít-e? mert inkább nem vét a császárnak; ellenben pedig, valljon nem inkább

*) Báró Urbich, a czárnak követe a bécsi udvarnál.

**) Herczeg Kurakin, Péter czár követe a francia királynál.

1712. JANUÁRIUS.

bizhatnánk-e az svekushoz az császár ellen is, ha lehetne tőle? — Ergo, ut ille possit et nos mereamur, cooperemur in pace, dum ipse cupit; ha véghez nem viszzük is, legalább ut habeat voluntatem pro facto.

De hogy in continenti quaestionis hujus második levelire feleljek alázatosan fölségednek: az citatio és proscriptio és az itt lévő gyűlés és abbul eredő insecuritásunk iránt, noha mindezek nem kicsin consideratiók s azért is nehéz-feleletőek, mindazáltal csekély értelmem azt tartja, hogy citatio nem lesz, valamint József koronázatjakor Tököli fejedelemnek nem volt; ha lesz is, ad valvas lesz, hírünk sem lesz benne. De hiszem, azt gondolom én: valaki az köröszten fejedelmek közül akarja azon citatio és praescriptio nélkül pártunkot fogni, az nem akadályozza se szavát se fegyverit senkinek; hac non reddent causam injustam, et minus faciet vox regni subjugati, quam Imperii bannum contra Bavarum. Másképen is, hiszem, már mi is proscribáltuk vala őket, s ők is minket. Ennél nagyobb consideratiónak gondolom lenni securitásunkot; de hogy kiadjanak, nem hiszem; mert ha azelőtt Telephus niepozvalamia*) használt, csak az nagy maresallus is elég lesz oltalmunkra. De megvallom azt is, hogy azzal nincs vége az historiának; mert ne szóljon bár, csak álmodjék Augustus ki-

*) A czélzást, — mert czélzás van valakire, — nem értem; de így áll betüről betüre a chiffrirozott levélben.

RÁKÓCZI FERENCZ.

rály ; beszélje meg Spigel az úrnak*) : én leszek az első, kinek utat mutatnak. Igen bölcsen gondolta azért fölséged, az urakat irásival praeoccupálni. Most ugyan az urak mind Radimnóra oszlottak az commissióra, s talám az gyűlésig meg sem térnek, noha még nem hallottam, publicáltatott volna. De ezen dologban is én csak úgy gondolkodom : Ha már Ultrectumba gyűltek, nagy aspectusa lesz addig az dolgoknak ; és ha Augustusnak csak szikrázhatik is reménsége, secundum se non tollet occasionem sibi, hanem concurrál permissive, mint Jaraszlón, conservatiókba ; hogy ha penig már de omnibus desperál tam pacis quam belli mediis, ahhoz penig észreveszi az czárral való dolgát fölségednek : úgy elhiszem s el is hihetem, mert már egyszer fui victima reconciliationis eorum**). S talám nem is ok nélkül emlétem ide, fölséges uram, pro causali az czár tekintetit, mert in extremis casibus taval valamibe maradtunk, mind fölségednek particularis respectusa, agnitioja, szemelétele és securitásunk iránt ugyancsak a czártul eredett ; máskint ha az prussiai királ nem, inkább ez nem lett volna szembe ; de mivel spem de nobis concepit per assensum czari, nem jó volna elveszteni ezen opiniót. S követem is alázatosan fölségedet, s kérem engedelmesen fölségedet, meg ne ítéljen, s

*) Sieniawskinak.

***) Czélzás Bercsényinek egy korábbi veszedelmére Lengyelországban, melyről Rákóczi is szót tesz emlékirataiban.

(Több nem jelent meg.)

